Lausunto lakivaliokunnalle **23.9.2024**

Asia: HE 69/2024 vp
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua lakivaliokunnalle rikoslain muuttamisesta. Plan International on kansainvälinen lastenoikeusjärjestö, joka työskentelee maissa, joissa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista tehdään. Haitallisia sukupuolinormeja muuttava työmme keskittyy silpomisperinteen lopettamiseen lisäämällä tietoa silpomisen haitoista sekä edistämällä tyttöjen oikeuksien ja tasa-arvon toteutumista.

Plan International katsoo, että tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM/C) on vakava ihmisoikeusloukkaus eikä hyväksy sitä missään olosuhteissa. Silpominen liittyy haitallisiin sosiaalisiin normeihin ja sukupuolistereotypioihin sekä koettuun tarpeeseen kontrolloida tyttöjen ja naisten seksuaalisuutta. Plan Internationalin kanta on, että jokaisella tytöllä ja naisella tulee olla itsemääräämisoikeus ja tarvittava tieto tehdä vapaasti omaa kehoaan koskevia päätöksiä. Sukuelinten silpominen loukkaa näitä oikeuksia.

Käsittelyssä oleva lakiesitys on mielestämme kannatettava. Sukuelinten silpominen ja sen valmistelu on jo nykyisen rikoslain nojalla säädetty rangaistaviksi, mutta annettuja tuomioita tyttöjen silpomisesta ei ole. Yhdymme lakiesityksen näkemykseen siinä, että silpomisen selkeämmin kieltävä laki lisää tietoisuutta ja mahdollistaa silpomiseen puuttumisen varhaisemmassa vaiheessa.

Sukuelinten silpominen haitallisena perinteenä

Silpomista harjoitetaan pääasiassa Afrikan länsirannikolta Afrikan sarveen ulottuvalla vyöhykkeellä sekä muutamassa maassa Lähi-idässä ja Aasiassa, kuten Irakissa, Jemenissä ja Indonesiassa. Silpomisen uhrit ovat tyypillisesti 0–15-vuotiaita tyttöjä. Sukuelinten silpominen rikkoo räikeästi lapsen oikeutta suojeluun ruumiilliselta väkivallalta ja oikeutta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. Silpomisesta johtuvat komplikaatiot voivat pahimmillaan uhata lapsen henkeä ja oikeutta elämään.

Myös lastenoikeussopimukset sekä muu lasten erityistä suojelua ja hyvinvoinnin tukea edellyttävä lainsäädäntö puoltavat lasten suojelemista ja tukemista silpomisen estämisessä. Plan kuitenkin korostaa, että pelkkä rikoslain sääntely ei ole riittävän tehokas keino suojaamaan lapsen koskemattomuutta. Ennaltaehkäiseviä keinoja ja silpomisilmiön parempaa tunnistamista viranomaisissa kommentoimme lausunnossamme myöhemmin.

Lakien sukupuolineutraliteetista

Lakiesitys eroaa vakiintuneen lainkirjoittamistavan sukupuolineutraaliteetista. On kuitenkin huomioitava, että naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen on sukupuolittuneen väkivallan muoto, joka kohdistuu naistyypillisiin sukuelimiin. Tyttöjen sukuelinten silpomisen juuret ovat epätasa-arvoisissa rakenteissa, haitallisissa uskomuksissa ja vahingollisissa asenteissa. Sukupuolittunutta väkivaltaa ilmenee kaikkialla, mutta sen riski on korkeampi yhteisöissä, joissa sukupuolikäsitykset ovat hyvin perinteisiä. Tällöin väkivalta on usein tapa kontrolloida tyttöjen ja naisten seksuaalisuutta.

Koska naisten ja tyttöjen sukuelinten silpominen on vahvasti sukupuolittunut käytäntö, on tärkeää, että lainsäädäntö tunnistaa juuri sen erityispiirteet. Siten on perusteltua, että sukuelinten silpomista koskeva lainsäädäntö rajataan koskemaan naisia ja tyttöjä.

Lain valmistelussa on huomioitu, että silpominen voidaan tehdä monella eri tavalla ja vaikutukset ovat yksilöllisiä. Erityisesti pienille lapsille tehdyn silpomisen terveydelliset ja psyykkiset vaikutukset voivat näkyä vasta myöhemmin. Koska silpomisen tekotavat vaihtelevat satuttamisesta häpyhuulten poistamiseen, on erityisen tärkeää, että viranomaiset pystyvät tunnistamaan kaikki silpomiseen viittaavat tekotavat.

Lisäksi korostamme jokaisen lapsen oikeutta keholliseen koskemattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Plan kannustaakin, että Lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 6/2020 vp) mukaisesti myös poikien ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin liittyviä sääntelytarpeita selvitettäisiin ja arvioitaisiin tarkemmin. Poikien ympärileikkausten sääntelyn jatkoselvittäminen ei saa kuitenkaan hidastaa nyt käsittelyssä olevan lainsäädännön hyväksymistä.

Muita huomioita rikoslain uudistamisesta

Pidämme tärkeänä, että lainsäädäntömuutosten ohella tunnistetaan vahvemmin ympäristöt, jossa tehdään silpomisen vastaista työtä ja parannetaan ennaltaehkäisyä. Näitä ovat esimerkiksi eri alojen ammattilaisten (mm. varhaiskasvattajat, opettajat, nuorisotyöntekijät, terveydenhuollon ammattilaiset, sosiaali- ja perhetyöntekijät) jatkuva kouluttaminen, vahinkojen hoitamisen (mm. korjausleikkausten) mahdollisuuksien ja hyötyjen parempi tiedottaminen sekä maahanmuuttajajärjestöjen tekemä silpomisen vastainen ja seksuaaliterveyttä edistävä työ, joille on varattava riittävät resurssit.

Kannamme huolta ennaltaehkäisevien toimien oikeudenmukaisesta rahoituksesta, sillä monen järjestön rahoitus vähenee merkittävästi hallituskauden aikana. Esimerkiksi STEA-avustusten leikkaukset ja aikaistukset tulevat vaikuttamaan negatiivisesti järjestöjen toiminnan laajuuteen ja laatuun. Myös historiallisen suuret kehitysyhteistyöleikkaukset vaikuttavat heikentävästi sosiaalisten normien muutostyöhön em. maissa, joissa silpominen on kulttuurinen perinne. Lainsäädännön uudistamisella tulee olemaan myös vaikutuksensa oikeudenhoidon ketjuun.

Suomen kansallinen Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintaohjelma on tärkeä työkalu, jonka toivomme pysyvän esillä sääntelyn rinnalla. Silpomiskäytännön kitkeminen tarvitsee vahvaa panostusta ennaltaehkäisevään työhön, sosiaalisten normien muutokseen sekä asenteisiin vaikuttamiseen yhteisöissä. Sosiaalisten normien muutos tapahtuu tehokkaimmin yhteisöjen sisältä käsin, ja siksi on silpomisen ennaltaehkäisyssä ja käytännön loppumisessa ensisijaista tukea maahanmuuttajajärjestöjen silpomisen vastaista työtä.

Lisäksi Plan huomauttaa lakiluonnoksen luvusta 2.4., jossa käsitellään intersukupuolisten lasten sukuelinkirurgiaa. Suomi on saanut ihmis- ja perusoikeustoimijoilta huomautuksia siitä, että intersukupuolisille lapsille tehdään peruuttamattomia ja kajoavia lääketieteellisiä toimenpiteitä. Tällaisiin toimenpiteisiin lapsi ei voi antaa tietoon perustuvaa suostumusta. Siksi Plan suosittaa intersukupuolisten lasten sukuelinkirurgiaan liittyvän sääntelyn korjaamista itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi. Lakivaliokunta voi edellyttää asian jatkoselvittämistä, sillä nyt käsiteltävän lain soveltamisalaa ei ole syytä laajentaa.